

ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ, ФІНАНСІВ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА

УДК 330.837

ІНСТИТУЦІЙНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО РИНКУ ©

О.О. ПРУТСЬКА,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

О.Г. ШПИКУЛЯК,
доктор економічних наук, професор,
заступник директора з науково-організаційної
та інноваційної роботи,
Національний науковий центр
"Інститут аграрної економіки"
(м. Київ)

У статті запропоновано уточнення окремих аспектів теоретико-методичних підходів до визначення поняття "інституційна безпека" по відношенню до суб'єктів аграрного ринку. Обґрунтовано розуміння інституційної безпеки як ефекту дії різного роду інституцій та інститутів, в результаті чого моделюється якість інституційних умов існування та взаємодії економічних агентів, що діють на будь-якому сегменті національного ринку. Проведено аналіз сучасного стану аграрного ринку України та визначено найбільш проблемні його сегменти з точки зору інституційної безпеки. Зроблено висновок, що низький рівень захищеності прав власності на землю та інше майно, недостатня ефективність функціонування інституту ринкової конкуренції не дозволяють забезпечити інституційну безпеку суб'єктів аграрного ринку в сучасних умовах. Виділено складові елементи забезпечення інституційної безпеки суб'єктів аграрного ринку. Запропоновано критерії інституційної безпеки для економічних агентів різного рівня.

Ключові слова: інститути, інституційна безпека, інститут конкуренції, права власності, інституційна структура, аграрний ринок, суб'єкти аграрного ринку.

Рис.6. Літ.15.

Постановка проблеми. Останнім часом у практику наукового вжитку введено поняття "інституційна безпека" і сформульовано концептуальне бачення предметної області застосування цього поняття [8, 14]. Категорія "інституційна безпека" узгоджується з основними постулатами інституціональної економічної теорії і є її логічним продовженням й розвитком. Основне змістовне наповнення, сутнісні

характеристики категорії "інституційна безпека" визначаються інституціональною науковою парадигмою, ґрунтуються на її положеннях й творчо розвивають її понятійний апарат.

Використання інституційного підходу до дослідження багатьох явищ економічного життя має вже достатньо тривалу історію і дозволяє залучити до економічного аналізу такі неекономічні фактори як культура, традиції, звичаї, релігія, ментальність, які апріорі не можуть мати математичного виміру, втім повинні враховуватись при оцінці економічних станів, тенденцій, побудові прогнозів тощо.

Введення в науковий обіг нової категорії потребує її змістовного наповнення, дослідження етимології терміну, визначення передумов зародження, розвитку, перспектив використання нової категорії для подальшого наукового пошуку. Відтак, представляє науковий інтерес розгляд особливостей інституційної безпеки суб'єктів окремих сегментів національного ринку, зокрема аграрного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників проблематики інституційного забезпечення ринкової трансформації слід виділити таких вчених, як: Х. Бергман, В. Гребенюк, Ю. Губені, В. Кредісов, Р. Нурєєв, Б. Пасхавер, В. Полтерович, М. Збарський, С. Єрохін, А. Шастітко та багато інших. Інституційні аспекти розвитку аграрної сфери розкриті також у публікаціях авторів статті [9, 10, 14], проте вважаємо необхідним продовжити науковий пошук теоретичних засад та практичного обґрунтування шляхів досягнення інституційної безпеки суб'єктів ринку, зокрема й аграрного його сегменту.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розкриття сутності та визначення основних передумов досягнення інституційної безпеки суб'єктів аграрного ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна категорія "інститут" є достатньо усталеним поняттям, яке характеризується великою кількістю ознак (правило, колективна діяльність, модель, порядок, правило, організація та ін.). Дані ознаки постійно взаємодіють і формують певну систему, в тому числі обслуговують існування одне одного, відображаються один в одному, і як наслідок, мають спільну основу. Таке спільне підґрунтя і формує зміст поняття "інститут", що уособлює, в першу чергу, соціальну взаємодію. Сьогодні більшість економістів під "інститутом" розуміють сформовані в процесі еволюції правила, норми, а також обмеження взаємодії індивідів.

Становлення інституційного напрямку економічного аналізу відбулося ще на межі ХІХ-ХХ століття. Розвиток раннього традиційного інституціоналізму відбувався в США та Західній Європі (М. Вебер [2], Т. Веблен) приблизно в однаковий період. На думку В. Дементьєва є підстави вважати, що і в Україні (яка входила до складу Російської імперії) в період кінця ХІХ-початку ХХ століття в працях економістів (М. Бунге, Д. Піхно, М. Туган-Бурановський, М. Зібер, М. Соболев, В. Железнов та ін.) простежувались концепції інституційної теорії, але після подій 1917 року були викоренені та заблоковані для подальшого розвитку [3].

Вже у 90-х роках ХХ ст. в Україні окремі ідеї і постулати інституціоналізму вперше були використані в працях таких економістів, як А. Гальчинський, В. Геєць, А. Чухно, В. Рибалкін, І. Лазня, С. Кирєєв, С. Верстюк. Формування вітчизняної інституціональної парадигми продовжилось такими вченими, як В. Андрійчук, Є. Воробйов, А. Гриценко та багатьма іншими.

Інституційні трансформації аграрної сфери досліджувалися Балакіревою О.М. [1], Варналієм З.С. [11], Калетніком Г.М. [4], Лопатинським Ю.М. [5], Лупенком Ю.О. [6], Мазуром А.Г. [7], Маліком М.Й. [8, 9, 10], Месель-Веселяком В.Я., Саблуком П.Т. та іншими. Мають певні напрацювання й автори цієї статті [14, 15].

Незважаючи на широке використання усталених постулатів інституціоналізму для аналізу предметів, явищ, ринкових процесів, інституційна теорія, будучи результатом дослідницького переосмислення гіпотези про дифузію соціальних норм і визначення ними соціально-господарського порядку в суспільстві, продовжує розвиватися, наповнюватись новим змістом. В цьому контексті ми розглядаємо пропозицію поширити інституційний підхід і до дослідження проблем безпеки, виокремлюючи поряд з економічною, політичною, продовольчою тощо, інституційну безпеку. Це відкриває нові горизонти для наукового пошуку і визначення сутності, ролі і місця інституційної безпеки в системі економічних відносин.

Інституційну безпеку ми розуміємо як ефект дії різного роду інституцій та інститутів. Інституційна безпека є наслідком ефективності (або неефективності) інститутів ринку. Вона характеризується рівнем спроможності інститутів бути ефективним по відношенню до економічних агентів, мотивації їхньої діяльності. Інституційна безпека – це факт протидії інституційним пасткам, які виникають у процесі обміну, формуючи рівень трансакційних витрат, спроможність ринку бути ефективним по відношенню до економічних агентів, мотивації їхньої діяльності в ринковій системі координат [8, с.9].

Таким чином, інституційна безпека є результируючою процесу взаємодії інститутів та інституцій, в результаті чого моделюється якість інституційних умов існування та взаємодії економічних агентів, що діють на будь-якому сегменті національного ринку (фінансовому, аграрному, споживчому тощо).

Специфіка аграрного ринку визначається тим, що економічний процес відтворення завжди тісно переплітається із природним; надзвичайна роль землі як фактора виробництва; сезонний характер виробництва і обміну; незначна частка інноваційної продукції, переважання традиційних товарів та послуг; особливе значення неформальних регуляторів (довіра, репутація партнерів) з огляду на переважання традиційного способу мислення і поведінки мешканців сільських територій.

Кожний з сегментів національного ринку має також свої інституційні особливості, які визначаються специфікою інститутів-суб'єктів (органи державного управління, галузеві органи, органи галузевої інфраструктури) та інститутів-правил (кодекси, закони, постанови, розпорядження тощо). Водночас базисні економічні інститути (власність, влада, управління, конкуренція, праця) також мають певну специфіку прояву на окремих ринках. Саме тому, на нашу думку, можна виділити особливості інституційної безпеки суб'єктів окремих ринків (аграрного, фінансового, продовольчого тощо) (рис. 1).

Таким чином, питання інституційної безпеки ми пов'язуємо зі спроможністю існуючої інституційної матриці (тобто сукупності формальних і неформальних правил і норм, а також механізмів примусу) забезпечити умови ефективного функціонування суб'єктів ринку.

Рис. 1. Складові інституційної безпеки суб'єктів аграрного ринку

Джерело: сформовано на основі досліджень і методологічних узагальнень

Критеріями ефективності інституційної матриці, яка б забезпечувала економічну ефективність й інституційну безпеку суб'єктів ринку, ми пропонуємо вважати:

по-перше, економію трансакційних витрат;

по-друге, в залежності від рівня суб'єктів ринку, таким ефектом може бути: на рівні працівника – його добробут;

на рівні підприємства – конкурентоспроможність;

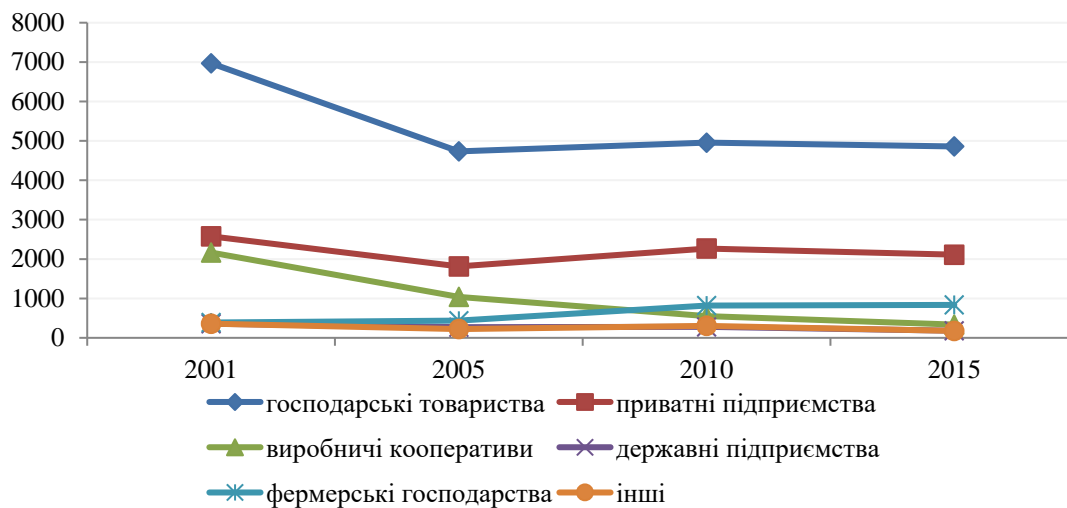
на рівні держави (національної економіки) – ефекти створення та перерозподілу суспільного продукту;

на глобальному рівні – глобальна конкурентоспроможність світової економіки [14, с.84].

Таким чином, в нашому дослідженні ми спробуємо оцінити рівень підприємницької конкурентоспроможності суб'єктів аграрного ринку, а також визначити вплив інституційної системи країни на ці показники. Вважаємо проблему інституційної безпеки для розвитку аграрного ринку важливою саме з огляду на тривалі інституціональні трансформації аграрного сектору економіки, які все ще продовжуються [8, с. 9].

Незважаючи на значні труднощі, вітчизняний аграрний сектор в умовах економічної кризи досить успішно продовжує забезпечувати потреби внутрішнього та зовнішнього ринків. Порівняно з іншими секторами економіки, він виявився більш стійким до впливу довготривалих економічних ускладнень. Зокрема, протягом 2015 р.

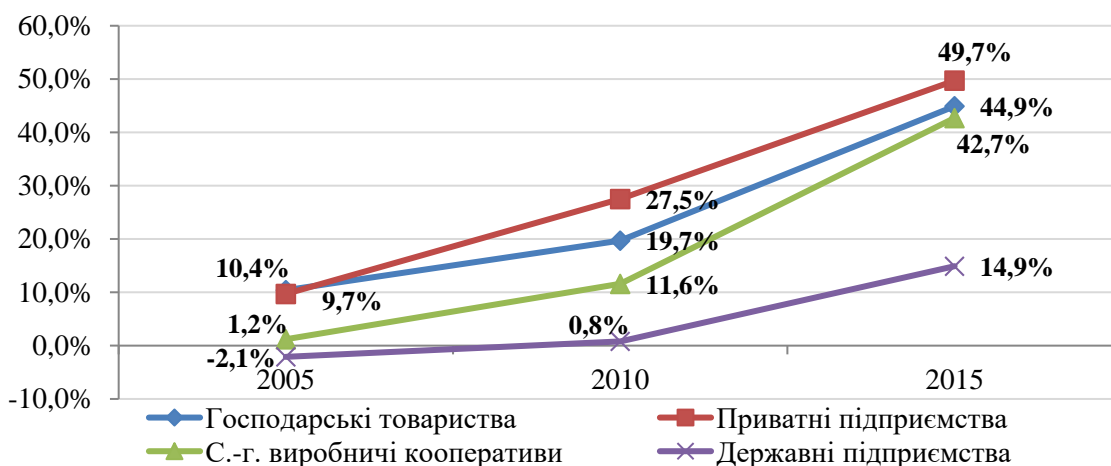
аграрне виробництво скоротилося на 4,8%, в той час, як добувна промисловість скоротила обсяги виробництва на 14,5%, переробна – на 13,1%, торгівля та будівництво – на 21% та 14,9%, відповідно [12]. Продовжує скорочуватись кількість суб'єктів аграрного ринку (рис.2). Ця тенденція характерна для всіх організаційно-правових форм господарської діяльності в аграрній сфері, за виключенням фермерських господарств, щодо яких спостерігається позитивна динаміка.

Рис.2. Динаміка кількості суб'єктів аграрного ринку в Україні

Джерело: побудовано авторами за даними державної служби статистики України

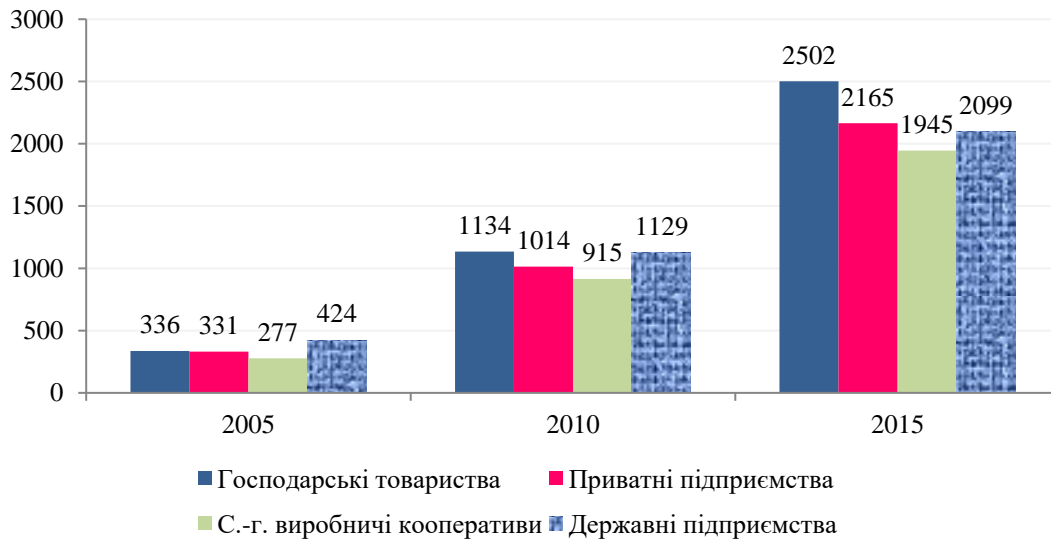
Слід зазначити, що Україна продовжує займати одну з провідних позицій на світовому ринку зернових та технічних культур, входячи у трійку провідних експортерів зерна, та є лідером на ринку соняшникової олії. Як наслідок цього, продукція агропродовольчого сектору наразі складає основу товарної структури українського експорту. За 11 місяців 2015 р. частка експорту агропродовольства у загальному експорті країни становила 37,8 %, формуючи на понад третину експортні валютні надходження країни. Вже багато років поспіль український аграрний сектор показує високі прибутки і, відповідно, рентабельність. (рис.3).

Рис.3. Ефективність розвитку аграрних підприємницьких структур в Україні (рентабельність усієї діяльності)

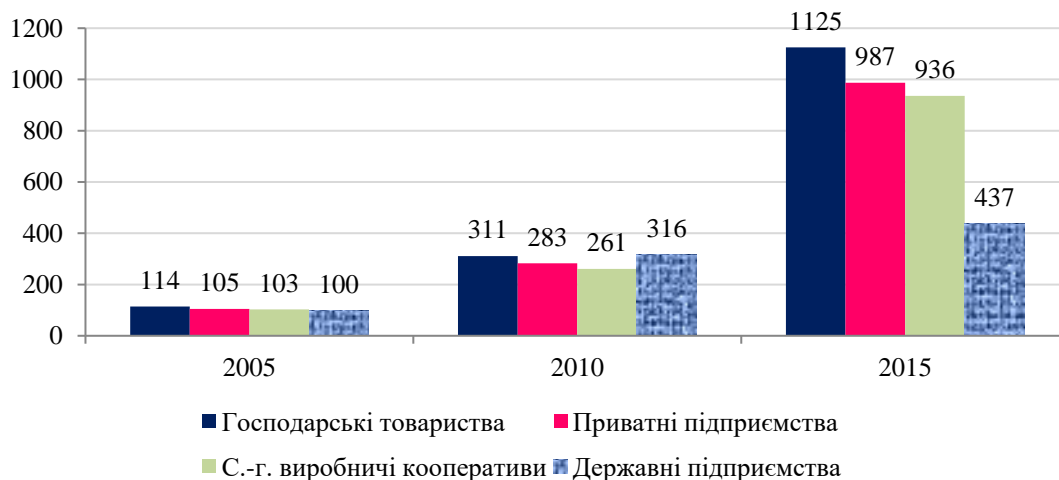
Джерело: побудовано авторами за даними державної служби статистики України

Однак, значною мірою прибутковість сільськогосподарського виробництва формується під впливом інфляційного фактору. Зокрема динаміка розміру оплати праці (рис.4) й динаміка розміру орендної плати (рис.5) ілюструють дану тенденцію.

Рис. 4. Динаміка розміру оплати праці в аграрних підприємствах, грн/міс
Джерело: побудовано авторами за даними державної служби статистики України

Формально й у 2015 році підприємства отримали прибуток, оскільки витрати на посівну були на початку року, а ціни на продукцію рослинництва, яка реалізується у другій половині року, в період посилення інфляційних процесів швидко зростають. Однак на посівну 2016 р. підприємствам довелося значно збільшити витрати, оскільки ціни на ресурси також продовжують зростати (наприклад, у 2015 році лише за перші три місяці вони зросли на 30%). Отже, висока рентабельність рослинництва, щодо якої останнім часом ведуться жваві дискусії, в умовах високого рівня інфляції не завжди гарантуватиме підприємствам можливості розширеного відтворення та подальшого розвитку виробництва.

Рис. 5. Динаміка розміру орендної плати аграрних підприємств за 1 га землі, грн/га

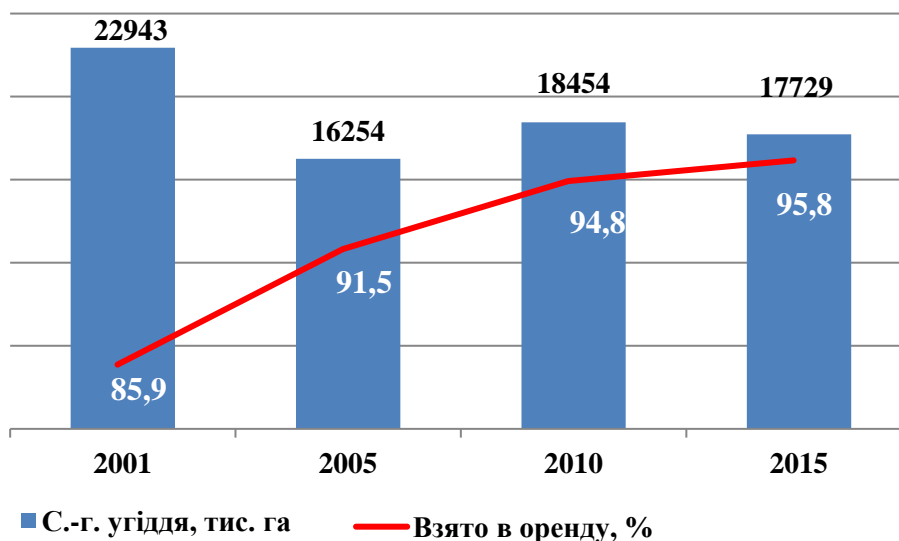
Джерело: побудовано авторами за даними державної служби статистики України

Серед базових економічних інститутів, які забезпечують умови діяльності суб'єктів аграрного ринку, чільне місце належить інституту власності. Для України особливої ваги набуває визначеність прав власності, захист речових прав громадян і інвесторів. За оцінками експертів, у питаннях захисту прав власності Україна належить до категорії країн, що мають наднизькі показники захищеності будь-якої власності [11, с.33]. Індекс захисту прав власності у Індексі економічної свободи, який визначається The Heritage Foundation & The Wall Street Journal, складає значення для України приблизно вдвічі нижче від середніх значень серед 183 країн світу [11, с.33]. До того ж, на тлі загального погіршення правової, соціальної та ділової атмосфери в країні протягом 2010-2014 років, експертами відзначається подальше зниження рівня захисту речових прав.

В аграрній сфері визначальне значення має власність на землю, її реалізація і захист прав власників. Україна володіє 60,4 млн га земельних ресурсів, з яких 69% є землями сільськогосподарського призначення. Більша половина ріллі України – це чорноземи, які становлять третину світових чорноземів.

Земельна реформа триває в Україні вже понад двадцять років. До позитивних результатів реформи можна віднести наступне. По-перше, проведено приватизацію сільськогосподарських та інших земель, в результаті чого 6,92 млн українських громадян отримали сертифікати на умовну земельну частку. Станом на 2013 р. 96,7% сертифікатів були замінені на державні акти на право власності на земельну ділянку. В результаті сьогодні з 41,9 млн га усіх сільськогосподарських угідь України 30,8 млн га перебуває у приватній власності. Ще 10,7 млн га залишається у державній власності, за винятком незначної частки земель комунальної власності.

За період з 2001 по 2015 роки загальна забезпеченість сільськогосподарських підприємств земельними ресурсами дещо скоротилась (з 22943 до 17729 тис. га). Водночас постійно зростає частка орендованих земель з 85,9% у 2001 р. до 95,8% у 2015 р. (рис.6).

Рис.6. Характеристики орендно-земельних відносин сільськогосподарських підприємств України

Джерело: побудовано авторами за даними державної служби статистики України

По-друге, протягом останніх років створені правові передумови для різних видів економічної діяльності на землі. Земельне законодавство представлене Конституцією України, Земельним кодексом, Законами України “Про оренду землі”, “Про землеустрій”, “Про оцінку земель”, “Про державний земельний кадастр”, “Про охорону земель” тощо.

Разом з тим, земельна реформа і остаточне оформлення інституту права власності на землю далекі до свого завершення. Можна виділити наступні ключові проблеми в цій сфері (табл.1).

Таблиця 1

Основні проблеми формування та розвитку інституту власності на землю в Україні

Проблема	Наслідки
Існування мораторію на відчуження і зміну цільового призначення земель сільськогосподарського призначення	Відсутність консенсусу щодо кінцевої мети реформи, брак довіри до влади і законодавчих ініціатив спричиняють відсутність стратегії та програми реалізації реформи
Незавершеність реформування земельно-реєстраційної системи	Незацікавленість органів місцевого самоврядування у земельних перетвореннях
Незахищеність речових прав на землю	Низький розмір орендної плати, існування тіньового ринку придбання прав власності на земельну ділянку
Відсутність балансу інтересів орендарів та орендодавців земель сільськогосподарського призначення	Неспроможність орендодавців контролювати використання своїх земель і забезпечувати виконання орендарями умов договорів оренди
Фрагментація землеволодіння	Виробники змушені працювати з великою кількістю орендодавців, що збільшує їх трансакційні витрати
Деградація ґрунтів	Відсутність інструментів стимулювання до сталого використання земельних ресурсів
Слабке адміністрування, корупція	Складність, непрозорість процесів набуття прав власності на землю

Джерело: узагальнено за даними Мінагрополітики

Результатом формування інституту власності на землю в Україні повинно стати створення відкритого і прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення через удосконалення ринку оренди землі, завершення формування земельного кадастру, стимулювання відкритої і прозорої оренди державних і комунальних земель.

Узагальнюючи викладене, можна сформулювати основні проблеми, на розв’язанні яких необхідно сфокусувати першочергову увагу з метою забезпечення інституційної безпеки суб’єктів аграрного ринку в частині функціонування інституту власності:

- надмірна заполітизованість питання мораторію на відчуження та зміну цільового призначення земель сільськогосподарського призначення;
- недосконала система кадастру та реєстрації прав на нерухомість;
- слабкий захист прав землевласників – головних суб’єктів підприємницької діяльності в аграрній сфері;
- складність і зарегульованість економічного обороту земель;

- фрагментація землекористування, невизначеність правового режиму лісосмуг, польових доріг тощо;
- недостатнє і неповне виконання вимог вже існуючого земельного законодавства;
- нерозвинутість системи інформування та консультування сільських мешканців щодо шляхів вирішення земельних конфліктів та захисту прав власників земельних ділянок;
- відсутність належної взаємодії між громадськістю, органами державної влади та самоврядуванням в управлінні земельними ресурсами.

Низький рівень захищеності не тільки права власності на землю, але й на інше майно, не дозволяє говорити про інституційну безпеку суб'єктів аграрного ринку. Причиною є наявність значної кількості випадків неправомірних дій, пов'язаних з протиправними захопленнями підприємств, які стає можливим з огляду на недосконалість кримінального і корпоративного законодавства, слабкість судової системи, відсутності системи протидії рейдерству і боротьби з неправомірним захопленням землі, майна, персоналу, інших активів суб'єктів господарювання.

Не менш важливим фактором забезпечення інституційної безпеки суб'єктів аграрного ринку є ефективне функціонування інституту ринкової конкуренції. На основі узагальнення фактичного матеріалу та результатів експертних оцінок [11, с.9-11] можна констатувати певні вади у функціонуванні інституту ринкової конкуренції в Україні. Серед них:

- панування неформальних (тіньових) домовленостей в укладанні комерційних угод, коли останні укладаються з одиничними партнерами на особистісному (неформальному) рівні;
- переважання посередницьких структур у маркетингових ланцюгах;
- галузеве субсидування суб'єктів господарювання та підприємницької діяльності через окремі статті видатків державного бюджету країни, цільові асигнування чи трансферти;
- неоднозначність економічних обґрунтувань пільгових режимів, зокрема державних закупівель;
- неринкове тарифне регулювання цін. В Україні широко застосовується практика адміністративного регулювання ціноутворення і тарифів при високій частці виключень з антимонопольного законодавства. Це позбавляє можливості цінової конкуренції на національному ринку;
- вибіркова адміністративна дискримінація, непрогнозована зміна регуляторних норм [11, с.9-11].

Таким чином, надлишок економічної влади держави і окремих суб'єктів господарювання порушує умови конкуренції, створює можливості диктату з боку монополізованих структур і перерозподілу ренти не на користь селянина-власника.

Підсумовуючи викладене, можна виділити наступні напрями забезпечення інституційної безпеки суб'єктів аграрного ринку:

- впорядкування питання ринку землі;
- забезпечення повноцінної реалізації прав власності, особливо в частині захисту прав власності;
- досягнення стабільності умов господарювання на селі (остаточне визначення питань застосування спеціальних режимів господарювання, системи оподаткування, сплати ПДВ);

- відновлення дієвості механізмів примусу (досягнення невідворотності адміністративної або кримінальної відповідальності за правопорушення);
- відновлення довіри як одного з основних інститутів ринку.

Висновки. Аналіз розвитку аграрного ринку України свідчить про суперечливий характер сучасної інституційної бази розвитку підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки країни. Зменшення кількості суб'єктів господарювання в аграрній сфері, панування непрозорих схем реалізації сільськогосподарської продукції, відсутність умов для повноцінної реалізації прав власності на землю, відсторонення орендодавців від участі в діяльності підприємств, непрогнозована зміна регуляторних норм – все це свідчить про недостатній рівень інституційної безпеки суб'єктів аграрного ринку.

Інституційна безпека суб'єктів аграрного ринку може бути досягнута за умов, коли існуюча в суспільстві система інститутів правових і неформальних буде сприяти (створювати умови для ефективної роботи, розкриття потенційних можливостей суб'єктів господарювання, досягнення гідного рівня життя населення сільських територій). При цьому першочергова увага повинна бути зосереджена на забезпеченні реалізації і захисті прав власності на землю та інше майно, а також підтримці конкурентних умов господарювання.

Список використаних джерел

1. Балакірева О.М. Розвиток підприємництва в Україні: інституційне середовище та громадська думка населення / О.М. Балакірева, А.М. Ноур // Економіка і прогнозування. – 2015. – № 2. – С. 7-24.
2. Вебер М. Хозяйство и общество: очерки понимающей социологии ; пер. с нем. Л.Г. Илониной / М. Вебер // Экономическая социология. – 2016. – № 5. – Т. 17. – С. 13-28.
3. Дементьев В. В. О некоторых особенностях предмета институциональной теории / Дементьев В. В. // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2013. – Т. 5. – № 3. – С. 5-13.
4. Калетнік Г.М. Трансакційні витрати підприємницької діяльності в агробізнесі / Г.М. Калетнік, Т.Ю. Прутська // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2014. – № 2 (88). – С. 3-10.
5. Лопатинський Ю.М. Трансформація аграрного сектора: інституціональні засади : моногр. / Ю.М. Лопатинський. – Чернівці : Рута, 2006. – 344 с.
6. Лупенко Ю.О. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : моногр. / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. та інші]. – К. : ННЦ "ІАЕ", 2016. – 430 с.
7. Мазур А.Г. Науково-теоретичні засади системних трансформацій в національній економіці / А.Г. Мазур // Економіка АПК. – 2012. – №5. – С. 158-165.
8. Малік М.Й. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2017. – №2. – С.5-16.
9. Малік М.Й. Інститути та інституції у розвитку аграрної сфери економіки / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 169-177.
10. Малік М.Й. Інститути та інституції у розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк, О.Ю. Лузан // Економіка АПК. – 2013. – № 4. – С. 86-93.

11. Передумови та пріоритети реформування державної політики розвитку підприємництва в Україні: аналітична доповідь / [Я.В. Бережний, З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, Д.В. Ляпін, О.О. Молдован, Д.С. Покришка] – К.: НІСД, 2014. – 73 с.
12. Прокопенко К. Аграрний сектор: результати та перспективи Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua>.
13. Прутська О.О. Інституціоналізм і проблеми економічної поведінки в перехідній економіці / О.О. Прутська. – К. : Логос, 2003. – 256 с.
14. Шпикуляк О.Г. Інституційна безпека економічних агентів і ринковий механізм / О.Г. Шпикуляк, О.О. Прутська // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. – № 5. – С. 80-93.
15. Шпикуляк О.Г. Інституції аграрного ринку : моногр. / О.Г. Шпикуляк – К.: ННЦ “ІАЕ” УААН, 2009. – 480 с.

Список використаних джерел у транслітерації / References

1. Balakirieva O.M. Rozvytok pidpryiemnytstva v Ukraini: instytutsiine seredovyshe ta hromadska dumka naseleння / O.M. Balakirieva, A.M. Nour // Ekonomika i prohnozuvannya. – 2015. – № 2. – С. 7-24.
2. Veber M. Khoziaistvo y obshchestvo: ocherky ponymaiushchei sotsyolohyy; per. s nem. L.H. Ylonyna / M. Veber // Ekonomycheskaia sotsyolohyia. – 2016. – № 5. – Т. 17. – С. 13-28.
3. Dementev V. V. O nekotorykh osobennostiakh predmeta ynstytusionalnoi teoryy / Dementev V.V. // Ekonomycheskyi vestnyk Rostovskoho hosudarstvennogo unyversyteta. – 2013. – Т. 5. – № 3. – С. 5-13.
4. Kaletnyk H.M. Transaktsiini vytraty pidpryiemnytskoi diialnosti v ahrobiznesi / H.M. Kaletnik, T.Iu. Prutska // Zbirnyk naukovykh prats VNAU. Serii: Ekonomichni nauky. – 2014. – № 2 (88). – С. 3–10.
5. Lopatynskyi Yu.M. Transformatsiia ahrarynogo sektora: instytutsionalni zasady :monohr. / Yu.M. Lopatynskyi. – Chernivtsi : Ruta, 2006. – 344 s.
6. Lupenko Yu.O. Rozvytok pidpryiemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt : monohr. / [Lupenko Yu.O., Malik M.I., Shpykuliak O.H. ta inshi]. – К. : NNTs “ІАЕ”, 2016. – 430 s.
7. Mazur A.H. Naukovo-teoretychni zasady systemnykh transformatsii v natsionalnii ekonomitsi / A.H. Mazur // Ekonomika APK. – 2012. – №5. – С. 158-165.
8. Malik M.I. Rozvytok ahrarynogo pidpryiemnytstva v umovakh instytutsionalnykh transformatsii / M.I. Malik, O.H. Shpykuliak // Ekonomika APK. – 2017. – №2. – С.5-16.
9. Malik M.I. Instytuty ta instytutsii u rozvytku ahrarynoi sfery ekonomiky / M.I. Malik, O.H. Shpykuliak // Ekonomika APK. – 2011. – № 7. – С. 169-177.
10. Malik M.I. Instytuty ta instytutsii u rozvytku intehtratsiinykh protsesiv v ahraryni sferi / M.I. Malik, O.H. Shpykuliak, O.Iu. Luzan // Ekonomika APK. – 2013. – № 4. – С. 86-93.
11. Peredumovy ta priorytety reformuvannya derzhavnoi polityky rozvytku pidpryiemnytstva v Ukraini: analitychna dopovid / [Ya.V. Berezhnyi, Z.S. Varnalii, T.H. Vasylytsiv, D.V. Liapin, O.O. Moldovan, D.S. Pokryshka] – К.: NISD, 2014. – 73 s.
12. Prokopenko K. Ahraryni sektor: rezultaty ta perspektyvy Elektronnyi resurs. – Rezhym dostupu: <http://edclub.com.ua>.
13. Prutska O.O. Instytutsionalizm i problemy ekonomichnoi povedinky v perekhidnii ekonomitsi / O.O. Prutska. – К. : Lohos, 2003. – 256 s.
14. Shpykuliak O.H. Instytutsiina bezpeka ekonomichnykh ahentiv i rynkovyi mekhanizm / O.H. Shpykuliak, O.O. Prutska // Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky. – 2016. – № 5. – С. 80-93.
15. Shpykuliak O.H. Instytutsii ahrarynogo rynku : monohr. / O.H. Shpykuliak – К.: NNTs “ІАЕ” УААН, 2009. – 480 с.

**ANNOTATION
INSTITUTIONAL SECURITY OF AGRICULTURAL MARKET AGENTS**

PRUTSKA Olena
*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia),*

SHPYKULIAK Oleksandr,
*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Vice-Director on Scientific, Organization and Innovation
Work of National Scientific Center
“Institute of Agrarian Economics”,
(Kyiv)*

The article clarified some aspects of theoretical and methodological approaches to the definition of "institutional security" with respect to the subjects of the agrarian market.

Understanding of institutional security as a result of positive effects from exposure to a variety of institutions and institutions is grounded. The article examines the current state of the agricultural market of Ukraine and identified the most problematic segments in terms of institutional security. Inadequate protection of property rights, low level of market competition do not allow to reach the institutional security of the agrarian market agents in modern conditions. Institutional safety criteria for different levels of economic agents are proposed.

Keywords: institutions, institutional security, competition institution, institutional structure, agrarian market, property rights, the subjects of agrarian market.

Fig.6. Lit.15.

**АННОТАЦИЯ
ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ СУБЪЕКТОВ
АГРАРНОГО РЫНКА**

ПРУТСКАЯ Елена Алексеевна,
*доктор экономических наук, профессор,
заведующая кафедрой финансов, банковского дела и страхования,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница),*

ШПИКУЛЯК Александр Григорьевич,
*доктор экономических наук, профессор,
заместитель директора по научно-организационной
и инновационной работе,
Национальный научный центр
“Институт аграрной экономики”
(г. Киев)*

В статье уточнены отдельные аспекты теоретико-методических подходов к определению понятия "институциональная безопасность" относительно субъектов аграрного рынка. Обосновано понимание институциональной безопасности как

результата позитивного эффекта от воздействия разнообразных институтов и институций. Проведен анализ современного состояния аграрного рынка Украины и определены наиболее проблемные его сегменты с точки зрения институциональной безопасности. Сделан вывод о том, что недостаточный уровень защиты прав собственности на землю и другое имущество, низкая эффективность функционирования института рыночной конкуренции не позволяют обеспечить институциональную безопасность субъектов аграрного рынка в современных условиях. Выделены составляющие элементы обеспечения институциональной безопасности субъектов аграрного рынка. Предложены критерии институциональной безопасности для экономических агентов разного уровня.

Ключевые слова: институты, институциональная безопасность, институт конкуренции, институциональная структура, аграрный рынок, права собственности, субъекты аграрного рынка.

Рис.6. Лит.15.

Інформація про авторів

ПРУТСЬКА Олена Олексіївна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail Prutska@ukr.net).

ШПИКУЛЯК Олександр Григорович – доктор економічних наук, професор, заступник директора з науково-організаційної та інноваційної роботи, Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”.

PRUTSKA Olena – Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna Str., e-mail: Prutska@ukr.net).

SHPYKULIAK Oleksandr – Doctor of Economic Sciences, professor, Vice-Director on Scientific, Organization and Innovation Work of National Scientific Center “Institute of Agrarian Economics”.

ПРУТСКАЯ Елена Алексеевна – доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой финансов, банковского дела и страхования, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail Prutska@ukr.net).

ШПИКУЛЯК Александр Григорьевич – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научно-организационной и инновационной работе, Национальный научный центр “Институт аграрной экономики”.

